

چکیده ای از بیانات ارزنده حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم

رهبری در مورد فریضتین امر به معروف و نهی از منکر

الف: آراء حضرت امام (ره) در مورد امر به معروف و نهی از منکر

در تاریخ ۱۳۵۸/۷/۲ تأکید کردند که در امر به معروف و نهی از منکر شأن و مرتبه اجتماعی افراد مهم نیست و هر کس از هر قشر و طبقه اجتماعی موظف است دیگران را از هر قشر و طبقه اجتماعی که باشند، امر به معروف و نهی از منکر کند به هر فردی لازم است که امر به معروف کند. اگر یک فرد خیلی به نظر مردم مثلاً پایین، یک فردی که به نظر مردم خیلی اعلامرتبه هم هست، اگر از او یک انحرافی دید، بیاید (اسلام گفته برو به او بگو. نهی کن) بایستد در مقابلش بگوید این کارت انحراف بود نکن.»

در تاریخ ۱۳۶۱/۹/۲۴ به این اصل اسلامی اشاره کرده‌اند که هیچ کس حق ندارد به بهانه کشف جرم و مبارزه با افساد به تعقیب مردم یا تجسس در کار آنها بپردازد. رفتن و جاسوسی کردن و تجسس نمودن برخلاف اسلام است از طرفی تظاهر به فسق و خلاف شرع هم خلاف شرع است. هیچ کس حق ندارد هتک حرمت مسلمانان و تعدی از ضوابط شرعی نماید. فقط باید به وظیفه نهی از منکر به نحوی که در اسلام مقرر است عمل نمایند.»

در تاریخ ۱۳۶۱/۱۱/۱۷ درباره نحوه برخورد آمران به معروف و ناهیان از منکر با افراد خلافکار و منحرف فرمودند: «اگر کسی در اموال شخصی اش مرتکب معصیت و فساد هم بشود و بر فرض اثبات هم، روی موازین شرعی باید امر به معروف و نهی از منکر نمود. نباید کسی از این معنا سوء استفاده کند و در خیابان کار خلاف شرع انجام دهد.»

امام خمینی (ره) در مسئله شماره ۲۷۹۱ رساله توضیح المسائل می‌فرمایند:

«چند چیز شرط است در واجب بودن امر به معروف و نهی از منکر. اول آنکه کسی که می‌خواهد امر و نهی کند، بداند که آنچه شخص مکلف به جا نمی‌آورد، واجب است که به جا آورد و آنچه به جا می‌آورد باید ترک کند ... دوم: آن که احتمال بدهد، امر و نهی او تأثیر می‌کند. پس اگر بداند اثر نمی‌کند واجب نیست. سوم: آن که بداند شخص معصیت کار، بنا دارد که معصیت خود را تکرار کند. پس اگر بداند یا گمان کند یا احتمال صحیح بدهد که تکرار نمی‌کند واجب نیست. چهارم: آن که در امر و نهی مفسده‌ای نباشد. پس اگر بداند یا گمان کند که اگر امر و نهی کند، ضرر جانی یا عرضی و آبرویی یا مالی قابل توجه به او می‌رسد، واجب نیست.»

همچنین در مسئله شماره ۲۸۰۴ می‌فرمایند: «برای امر به معروف و نهی از منکر، مراتبی است و جایز نیست یا احتمال حاصل شدن مقصود از مرتبه پایین، به مراتب دیگر عمل شود.»

۲۸۰۵ تا ۲۸۲۵ مراتبی را ذکر می‌کنند که به اختصار به قرار زیر است:

آنگاه در ادامه، در مسائل

۱- اظهار کراهت از شخص معصیت کار (مانند روی برگرداندن و چهره در هم کشیدن) البته همین مرتبه نیز باید با ملاحظه درجات انجام شود و لازم است با احتمال تأثیر درجه خفیف‌تر، به همان اکتفا کند و به درجه بالاتر عمل نکند، خصوصاً اگر طرف، شخصی است که این نحو عمل موجب هتک شخصیت او می‌شود.»

۲- امر و نهی زبانی، این مرتبه نیز باید با ملاحظه درجات انجام شود. ابتدا با موعظه و نصیحت، اگر تأثیر نکرد، امر و نهی الزامی و اگر آن هم تأثیر نکرد، تشدید در گفتار، بدون آنکه مرتکب دروغ و فحش و اهانت شود.»

۳- توسل به زور و جبر، بدون آن که از مقدار لازم تجاوز کند و بهتر است که در این امر و نظیر آن، اجازه از مجتهد جامع‌الشرایط گرفته شود. امام خمینی (ره) بارها عموم مردم را به امر به معروف و نهی از منکر دیگران، حتی رهبران و بزرگان فرا خواندند، برای نمونه ایشان در تاریخ ۱۳۵۸/۰۲/۰۹ فرمودند:

«همه ملت موظفند که نظارت کنند بر این امور، نظارت کنند اگر من یک پایم را ... کج گذاشتم ... بگویند پایت را کج گذاشتی، خودت را حفظ کن ... اگر دیدند که یک کمیته‌ای خدای نخواستہ خلاف مقررات اسلام دارد عمل می‌کند، بازاری باید اعتراض کند، کشاورز باید اعتراض کند، روحانیون و علما باید اعتراض کنند، اعتراض کنند تا این کج را راست کنند. اگر دیدید یک معمم برخلاف موازین اسلام خدای نخواستہ می‌خواهد عمل بکند، همه موظفند که جلوی او را بگیرند. همه باید مراعات این مسئله را بکنند، توجه داشته باشند که مبدا من یک کلمه برخلاف مقررات اسلام بگویم، اعتراض کنند، بنویسند، بگویند.»

ب: نظرات مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری «دام ظلّه» نیز بارها درباره امر به معروف و نهی از منکر مطالبی فرموده‌اند که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

ایشان در تاریخ ۱۳۷۱/۰۴/۲۳ مهم‌ترین معروفات را، ذکر خدا، نماز، دعا، توسل، توکل، تقوی، بی‌اعتنایی به دنیا، جهاد، معنویت، صدق و راستی، رحم و مروت، فداکاری و ایثار و سازندگی، و مهم‌ترین منکرات را، دنیاطلبی، مادیگرایی، مال‌اندوزی، دور شدن از معنویات، پیروی از شهوات و فراموش کردن ذکر خدا دانسته‌اند.

آنگاه بر این نکته تأکید کرده‌اند که امر به معروف و نهی از منکر یک وظیفه همگانی است و همه موظفند امر به معروف

و نهی از منکر کنند. اما در عین حال تنها افراد با ایمان که دل به دنیا و منافع شخصی نبسته‌اند می‌توانند از ارزش‌ها و فضیلت‌ها دفاع کنند و کسانی که خودشان آلوده هستند نمی‌توانند این کار را انجام دهند. در ادامه به جوانان حزب‌الله که به امر به معروف و نهی از منکر می‌پردازند، هشدار داده‌اند که نباید اجازه دهند افرادی که در صفوف آنها رخنه کنند و به نام امر به معروف و نهی

از منکر، فساد ایجاد کنند که چهره حزب‌الله خراب شود. سپس تأکید می‌کنند که مسئله امر به معروف و نهی از منکر مثل مسئله نماز، یادگرفتنی است و آمران به معروف و ناهیان از منکر باید مسائل آن را یاد بگیرند. در ادامه افزوده‌اند که تکلیف عامه مردم، امر به معروف و نهی از منکر زبانی است و برخورد یدی تنها بر عهده مسئولین است.

در تاریخ ۱۳۷۱/۰۵/۰۸ درباره مهم‌ترین مصادیق منکرات در جامعه امروز ایران فرمودند:

«بالاترین تخلف‌ها، تخلف‌ها و جرایمی هستند که پایه‌های نظام را سست می‌کنند. ناامید کردن مردم، مأیوس کردن دل‌های امیدوار، کج نشان دادن راه است. گمراه کردن انسان‌های مؤمن و با اخلاص، سوء استفاده کردن از اوضاع و احوال گوناگون در جامعه اسلامی، کمک کردن به دشمن، مخالفت کردن با احکام اسلام و پیاده شدن مقررات اسلام، تلاش برای به فساد کشاندن نسل مؤمن، منکرهای مهم هستند. امروزه دست‌هایی تلاش می‌کنند تا فساد را به صورت نامحسوس (نه آنجور که شما در خیابان ببینید و بفهمید و مشاهده کنید) به شکل گروهکی و با هدایت دشمن در بین جوامع ترویج کنند. پسرها را به فساد و بی‌تفاوتی بکشاند. اینها منکرات است. منکرات هم اخلاقی، هم سیاسی و هم اقتصادی است.»

در تاریخ ۹/۵/۷۵ می‌فرمایند: دو نوع شناخت برای امر به معروف و نهی از منکر ضروری است یکی شناخت شرایط و دیگری شناخت احکام. این که کجا باید نهی از منکر بکنید و در مقابل کدام منکر می‌توانید مقاومت بکنید و بایستید و کدام را می‌شناسید مهم است. البته علمای دین باید مردم را هدایت و راهنمایی کنند. کیفیت نهی از منکر را برای مردم بیان کنند و منکر را برای آنها شرح بدهند.»

اعمال و گفتار تفرقه انگیز و دلسرد کننده خیانت به امام و اسلام است

اعمال و گفتار تفرقه انگیز و دلسرد کننده از هر کسی صادر شود، خیانت به امام و اسلام است. از حضرات نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی، ائمه محترم جمعه، گویندگان مذهبی در رسانه‌های عمومی تقاضا می‌کنم همگان این را به این وظیفه انقلابی توجه دهند و البته ضمانت اصلی برای این کار، آحاد مردم حزب الله اند که با مشاهده تخلف از این وظیفه الهی، موظف به نهی از منکر و اعراض از متخلفین می‌باشند. (۱)

امر به معروف و نهی از منکر یک واجب فراموش شده

امر به معروف و نهی از منکر، یاد آوری یک واجب فراموش شده است؛ ما باید خود را به سرچشمه اسلام برسانیم تا زندگی به تمامی شیرین شود. قرآن کریم می‌فرماید:

«الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلاه و اتوا الزکوه و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر» من می‌خواهم این واجب فراموش شده اسلام را به یاد شما ملت ایران بیاورم؛ امر به معروف و نهی از منکر، همه آحاد مردم باید وظیفه امر کردن به کار خوب و نهی کردن از کار بد را برای خود قائل باشند. این، تضمین کننده حیات طیبه در نظام اسلامی خواهد بود. عمل کنیم تا آثارش را ببینیم. امر به معروف، یک مرحله گفتن و یک مرحله عمل دارد. مرحله عمل، یعنی اقدام با دست و بازو، این مرحله، امروز به عهده حکومت است و باید با اجازه حکومت انجام بگیرد و لا غیر. اما گفتن با زبان، بر همه واجب است و همه باید آن را بدون ملاحظه انجام بدهند. (۲)

امر به معروف و نهی از منکر ضمن برپا داشتن همه فرایض اسلامی

تمامی آحاد ملت مسلمان، در حفظ و حراست از احکام نورانی اسلامی و سعی در گسترش و تعمیق آن در جامعه، دارای وظیفه ای بزرگند. امر به معروف و نهی از منکر که یکی از ارکان اساسی اسلام و ضامن برپا داشتن همه فرایض اسلامی است، باید در جامعه ما احیاء شود و هر فردی از آحاد مردم، خود را در گسترش نیکی و برچیده شدن زشتی و گمراهی و فساد، مسئول

احساس می کند. ما هنوز تا یک جامعه کاملاً اسلامی که نیکبختی دنیا و آخرت مردم را به طور کامل تأمین کند و تباهی و کجروی و ظلم و انحطاط را ریشه کن سازد، فاصله زیادی داریم. این فاصله، باید به همت مردم و تلاش مسئولان طی شود و پیمودن آن، با همگانی شدن امر به معروف و نهی از منکر آسان گردد. (۳)

سنت انتقاد مشفقانه به مسئولین، یکی از مواهب الهی است

دیگر آنکه در نظام اسلامی، اگر چه رسم و سنت انتقاد و نصیحت مشفقانه به مسئولین، یکی از مواهب الهی و مفاخر اسلامی و مایه رشد و ارتقاء و پیشرفت امور و مصداق بارز فرضیه امر به معروف است و باید در جامعه بماند و توسعه و کیفیت بیابد، ولی مخلوط کردن این کار مستحسن و لازم با اشاعه روحیه بدبینی و سوء ظن به کار گزاران اصلی کشور و بدگویی از آنان - که به تضعیف روحیه یا تضعیف جایگاه آنان بینجامد - خطایی بزرگ و خیانت آمیز خواهد بود. امام خمینی (ره) می فرماید: امر به معروف یکی از دستورات اسلام است. و در ادامه می فرماید: من در میان شما باشم یا نباشم به همه شما سفارش و وصیت می کنم که نگذارید انقلاب بدست ناهلان و نامحرمان بیافتد. (۴)

تکلیف عامه مردم، امر به معروف و نهی از منکر با لسان است

البته من عرض می کنم - قبلاً هم گفته ام - در جامعه اسلامی، تکلیف عامه مردم امر به معروف و نهی از منکر با لسان است؛ با زبان. اگر کار به برخورد بکشد، آن دیگر تکلیف مسئولین است. آنها باید وارد شوند. اما امر به معروف و نهی از منکر زبانی، مهمتر است. چیزی که جامعه را اصلاح می کند، همین نهی از منکر زبانی است. آن آدم بد کار، آن آدم خلافکار، آن آدمی که اشاعه فحشا می کند، آن آدمی که قبح گناه را از جامعه می خواهد ببرد، مردم باید به او بگویند. ۱۰ نفر، ۱۰۰ نفر، ۱۰۰۰ نفر! افکار عمومی روی وجود و ذهن او باید سنگینی کند. این، شکننده ترین چیزهاست. (۵)

تکلیف امر به معروف با دو کلمه گفتن ساقط نمی شود

امر به معروف و نهی از منکر فقط این نیست که ما، برای اسقاط تکلیف، دو کلمه بگوییم، آن هم در مقابل منکرانی که معلوم نیست از مهمترین منکرات باشند. وقتی یک جامعه را موظف می کنند که آحادش باید دیگران را به معروف، امر و از منکر نهی کنند. این به چه معناست؟ چه وقت ممکن است آحاد یک ملت امر به معروف و نهی از منکر باشند؟ وقتی که همه، به معنای واقعی، در متن مسائل کشور حضور داشته باشند؛ همه آگاه باشند؛ همه معروف شناس و منکرشناس باشند. این، به معنای یک نظارت عمومی است؛ یک همکاری عمومی است؛ یک معرفت بالا در همه است. امر به معروف اینهاست. والا اگر ما امر به معروف را در یک دایره محدود، آن هم به وسیله افراد معلومی، زندانی کنیم، دشمن هم در تبلیغات خودش، بنا می کند سمپاشی کردن. (۶)

همه جا، جای نهی از منکر است

همه جا، جای نهی از منکر است. یک دانشجو هم، در محیط درس، می تواند نهی از منکر کند، یک کارمند شریف هم، در محیط کار خود، می تواند نهی از منکر کند، یک مومن هم، در محیط کار خود، می تواند نهی از منکر کند، یک هنرمند هم، با وسایل هنری خود می تواند نهی از منکر کند. روحانیون در محیط های مختلف، یکی از مهمترین عوامل نهی از

منکر کند. روحانیون در محیط های مختلف ، یکی از مهمترین عوامل نهی از منکر و امر به معروف اند. نمی شود این واجب بزرگ الهی را در دایره های کوچک ، محدود کرد. کار هم ، کار همه است. این طور نیست که مخصوص عده خاصی باشد. (۷)

امر به معروف و نهی از منکر رو دروایی و خجالت بر نمی دارد

بحمدالله ایران اسلامی ، با قدرت و صلابت کامل ، در مقابل همه دشمنان ایستاده ، و ایستاده است ، چرا؟ ایران که همان ایران ۱۵۰ سال قبل است ! این ، به خاطر احساس وظیفه شما ، به خاطر همین حضور شما و به خاطر همین روحیه حزب الهی شما ، و به خاطر این است که زن و مرد مسلمان ، تا همه جا حاضرند ، از ایمان و اسلام و انقلابشان دفاع می کنند، این هاست که این کشور را حفظ کرده است ، مگر طوری دیگر می شود این کشور را ، با این همه دشمن و بدخواه که چشم طمع به منابع زیر زمینی و بازارهای آن دوخته اند، حفظ کرد؟ ! مگر می شود در مقابل آنها ، بدون این روحیه مقاومت کرد؟! این گونه است که کشور حفظ می شود ؛ با امر به معروف و نهی از منکر ؛ منتهی من دو تذکر به شما جوان های عزیز - در هر جای کشور که هستند - می دهم: اولاً امر به معروف و نهی از منکر یک واجب است که رو در بایستی و خجالت بر نمی دارد ما گفتیم : اگر دیدید کسی مرتکب خلافی می شود ، امر کنید به معروف و نهی کنید از منکر . یعنی به زبان بگویید . نگفتیم مشت و سلاح و قوت به کار ببرید. اینها لازم نیست . خدای متعال که این واجب را بر ما مسلمانها نازل فرموده است، خودش می داند مصلحت چگونه است . ما هم تا حدودی حکم و مصالح الهی را درک می کنیم ، بزرگ ترین حربه در مقابل گناهکار ، گفتن و تکرار کردن است ، این که یک نفر بگوید اما ۱۰ نفر ساکت بنشینند و تماشا کنند ، نمی شود. اگر یکی خجالت بکشد و یکی بترسد ، این که نهی از منکر نخواهد شد. (۸)

نهی از منکر اراده و تصمیم و قدرت و شجاعت لازم دارد

این نکته اول ؛ که نهی از منکر ، اراده و تصمیم و قدرت و شجاعت لازم دارد. که به حمدالله ، در قشرهای مردم ما و در زن و مرد ما وجود دارد. باید آن را بکار بگیرید . منتظر نباشید که دستگاهها بیایند و کاری بکنند. بعضی مردم به اینجا تلفن زدند ، نامه نوشتند ، سفارش کردند که « آقا ! شما گفتید نهی از منکر. سیل پشتیبانی ها هم انجام گرفت . اما عملاً کاری نشد.» عملاً چه کار می خواستید شود ؟ مگر لازم است که اینجا هم دولت وارد شود. یا دستگاه قضایی مستقیماً وارد شود؟ خود مردم باید وارد بشوند . خود مردم باید نهی کنند . البته دولت ، مجلس شورای اسلامی ، دستگاه قضایی و نیروی انتظامی ، موظفند که ناهی از منکر را پشتیبانی کنند. این وظیفه آنهاست. مباشر کار ، خود مردم می تواند باشند ؛ و باید باشند. بخش عمده قضیه ، اینجاست ، جوان رزمنده ، خانواده شهید داده ، خانواده ایثار گر ، خانواده اهل انفاق ، مومنین نماز خوان و روزه بگیر ، مسجد برو ، دلسوزان انقلاب ، روشنفکران علاقه مند به مفاهیم اسلامی و انقلابی ، همه اینها ، باید در صحنه باشند. (۹)

حدود و شمول امر به معروف و نهی از منکر در کلام مقام معظم رهبری

امر به معروف را در یک دایره محدود نباید زندانی کرد

و اما اگر ما ، امر به معروف را در یک دایره محدود ، آن هم به وسیله افراد معلومی زندانی کنیم ، دشمن هم در تبلیغات خودش ، بنا می کند سمپاشی کردن ؛ که در ایران بناست از این به بعد نسبت به زنها بد حجاب ، این طور عمل شود ! این واجب به این

عظمت را ، که قوام همه چیز به اوست ، بیاورند در دایره ای محدود ، در خیابانهای تهران ؛ آن هم نسبت به چند نفر زنی که وضع حجابشان مثلاً درست نیست ، این است معنای امر به معروف ؟ این است معنای حضور نیروهای مومن در صحنه های گوناگون جامعه؟! قضیه ، بالاتر از این حرفهاست . تخلفها یک اندازه نیست ؛ یک نوع نیست. تخلفها ، تخلفهای فردی نیست. بالاترین تخلفها، آن تخلفها و آن جرائمی است که پایه های نظام را سست می کند ، نومید کردن مردم ، نومید کردن دل‌های امیدوار ، کج نشان دادن راه راست ، گمراه کردن انسانهای مومن و با اخلاص ، سوء استفاده کردن از اوضاع و احوال گوناگون در جامعه اسلامی ، کمک کردن به دشمن ، مخالفت کردن با احکام اسلامی ، تلاش برای به فساد کشاندن نسل مومن ... امروز دستهایی تلاش می کنند ، تا فساد را به صورت نامحسوس - نه آن طوری که شما در خیابان آن را ببینید و بفهمید و مشاهده کنید - به شکل های گروهکی ، ترویج کنند و جوانان را به فساد بکشانند؛ پسرها را به فساد بکشانند ؛ مردم را به بی اعتنائی بکشانند . منکرات ، اینهاست. منکرات اخلاقی ، منکرات سیاسی ، منکرات اقتصادی ... همه جا ، جای نهی از منکر است . یک دانشجو هم ، در محیط درس می تواند نهی از منکر کند ، یک کارمند شریف هم ، در محیط کار خود ، می تواند نهی از منکر کند. یک کاسب مومن هم ، در محیط کار خود ، می تواند نهی از منکر کند. یک هنرمند هم ، با وسایل هنری خود ، می تواند نهی از منکر کند . روحانیون در محیط های مختلف ، یکی از مهمترین عوامل نهی از منکر و امر به معروف اند شود این واجب بزرگ الهی را در دایره های کوچک ، محدود کرد. کار هم ، کار همه است . اینطور نیست که مخصوص عده خاص باشد. البته هر کس وظیفه ای دارد . من در پیام تشکری که منتشر شد ، عرض کردم ، قشرهای مختلف ، باید جایگاه خود را در امر به معروف و نهی از منکر پیدا کنند . هر کس ، جایگاهی دارد ، و بداند که کجا باید نهی از منکر بکند !

گناه بد حجابی از خیلی از گناهان کوچکتر است

گناهکار هم فقط بد حجاب نیست ؛ که بعضی فقط به مسئله بد حجابی چسبیده اند. این ، یکی از گناهان است؛ و از خیلی از گناهان کوچکتر است ، خلافهای فراوانی از طرف آدمهای لابلالی در جامعه وجود دارد ؛ خلافهای سیاسی ، خلافهای اقتصادی ، خلاف در کسب و کار ، خلاف در کار اداری ، خلاف های فرهنگی ، اینها همه خلاف است ، کسی غیبت می کند ، کسی دروغ می گوید ، کسی توطئه می کند ، کسی مسخره می کند ، کسی کم کاری می کند ، کسی ناراضی تراشی می کند ، کسی مال مردم را می دزدد ، کسی آبروی مردم را بر باد می دهد . اینها همه منکر است . در مقابل این منکرها ، عامل بازدارنده ، نهی است ؛ نهی از منکر . بگوئید «آقا نکن» ، «این تکرار «نکن» ، برای طرف مقابل ، شکننده است .

پی نوشت ها:

- 1.بیانات مقام معظم رهبری در پایان چهلمین روز ارتحال حضرت امام خمینی (ره) در خطاب به مردم ومسئولین سیاسی ومذهبی در مورخه ۶۸/۴/۲۳
- 2.بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمع کثیری از اقشار مختلف مردم قم به مناسبت فرا رسیدن ۱۹ دی ماه (سالروز قیام مردم قم) در مورخه ۶۸ /۱۰/۱۹
- 3.پیام ولی امر مسلمین بمناسبت اولین سالگرد ارتحال امام (ره) در مورخه ۶۹/۳/۱۰
- 4.بیانات مقام معظم رهبری بمناسبت دومین سالگرد ارتحال امام (ره) ۷۰/۳/۱۳

5. فرمایش مقام معظم رهبری در دیدار با فرماندهان گردانها ودسته های عاشورای نیروی مقاومت بسیج در مورخه 22/4/71
6. بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در دیدار با علما و روحانیون در مورخه 7/5/71
7. بیانات حضرت آیت الله خامنه ای در دیدار با علما و روحانیون در مورخه 7/5/71
8. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با قشرهای مختلف مردم در مورخه 29/7/71
9. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با فشرهای مختلف مردم در مورخه 29/7/71